

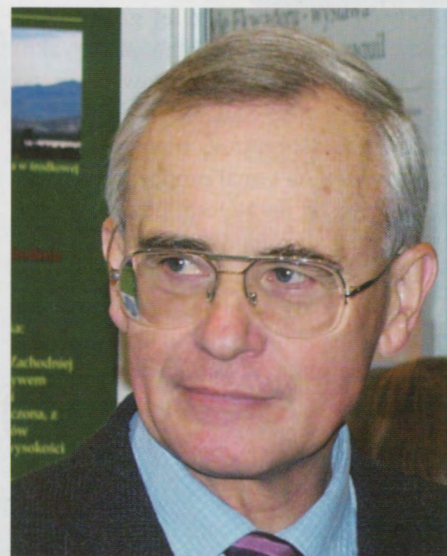
PROFESOR JANUSZ WOJTUSIAK

(1942–2012)

Badacz motyli, pasjonat przyrody, miłośnik gór

Janusz Wojtusiak urodził się w 1942 roku w Krakowie. Od dziecka był zafascynowany przyrodą, a szczególnym przedmiotem tej fascynacji były motyle. Zainteresowanie to zaszczerpił mu bez wątpienia jego ojciec – znany polski biolog, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Roman Wojtusiak. Wraz z nim od dzieciństwa obserwował i zbierał motyle na niezwykle wówczas różnorodnych stanowiskach w pobliżu Krakowa, jak Podgórci Tynieckie i Kostrze, Ojców i Puszcza Niepołomska, a także podczas wakacyjnych wczasów w ulubionym Kościelisku, na Podhalu i w Tatrach.

Studia biologiczne podjął na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1959. W czasie studiów bardzo aktywnie uczestniczył w życiu akademickim, organizował Koło Młodych Przyrodników, kierował wieloma wyprawami speleologicznymi w Jurę Krakowsko-Częstochowską i Tatry, prowadził obozy naukowe dla studentów. Po studiach, które ukończył w roku 1964, otrzymał stanowisko asystenta w Zakładzie Zoologii Systematycznej i Zoogeografii, prowadzonym przez prof. Stanisława Smreczyńskiego. W latach 60. i na początku lat 70. działał szczególnie aktywnie w Polskim Związku Alpini-

stycznym, powodowany, jak sam mówił, miłością do gór i chęcią wyjazdu za granicę, w nieznaną. W latach 1966–1967 oraz w 1973 roku uczestniczył w pierwszych polskich wyprawach alpinistycznych w Hindukusz afgański i w pakistański Kaszmir. Podczas tych wypraw zebrał bogaty i niezwykle cenny materiał nauko-

Prof. Janusz Wojtusiak; Wenezuela, 1996 r.

wy, w tym kilka tysięcy rzadkich okazów motyli niepylaków z rodzaju *Parnassius*, bielinków (*Baltia*) i oczennic (*Karanasa*). Jak wspominał, podczas gdy inni członkowie ekspedycji byli zajęci zdobywaniem ośnieżonych szczytów, on raczej interesował się penetrowaniem wysokogórskich dolin w poszukiwaniu interesujących owadów. Materiał ten zasilił zbiór naukowy Muzeum Zoologicznego UJ. W czasie wypraw do Azji nakręcił również wiele godzin filmów, które niedawno zostały opracowane w wersji cyfrowej.

Obroniony w roku 1971 doktorat dotyczył budowy morfologicznej mikrolepidoptera z rodziny *Adelidae* i był jedną z pionierskich prac, w której zilustrował i opisał szczegółowo budowę aparatów kopolacyjnych samic z tej grupy wraz z umięśnieniem. Niedługo po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, na przełomie lat 70. i 80., objął stanowisko kierownika Muzeum Zoologicznego UJ. Zaraz potem otrzymał propozycję wyjazdu na kontrakt do Nigerii, gdzie w latach 1982–1986 wykładał zoologię oraz entomologię rolniczą na University of Nigeria w Nsukka. Przez cały ten okres niemal każdą wolną chwilę spędzał na wyjazdach w lasy i sawanny w poszukiwaniu ciekawych ujęć zdjęciowych oraz owadów do zbioru naukowego Muzeum Zoologicznego. Materiał, zebrany głównie w południowo-wschodniej Nigerii, w lasach Nsukka i Okomu oraz w górach Obudu i Oban, liczy wiele tysięcy egzemplarzy i jest jednym z najbardziej kompletnych zbiorów motyli i ciem z tego obszaru Afryki na świecie. Wiele okazów stanowiło nowe dla nauki gatunki, opisane w późniejszym czasie przez specjalistów od różnych grup systematycznych, zaś niektóre z typów opisowych zdeponowanych w Krakowie podniosły wartość naukową uniwersytec-

kiego zbioru. Efektem naukowym pobytu w Nigerii było również opisanie nowego narządu morfologicznego u mrówek z rodzaju *Oecophylla*, przyłg na stopach umożliwiających tym owadom przesuwanie dużych zdobyczy po śliskich i niemal pionowych powierzchniach.

Po powrocie z Nigerii Janusz Wojtusiak prowadził nadal badania na polu entomologii. Przedmiotem jego zainteresowania były cykle okołodobowe owadów, różne aspekty zachowania owadów społecznych, mrówek, pszczoł i termitów oraz zagadnienia taksonomii i faunistyki motyli.

W latach 1989–1990 wykładał entomologię leśną na zaproszenie w University of Wisconsin w Stevens Point. W tym czasie podjął aktywną współpracę naukową z czołowymi muzeami zoologicznymi w Europie i w Stanach Zjednoczonych, w tym przede wszystkim z Natural History Museum w Londynie. Miała ona na celu kompleksowe opracowanie zbioru naukowego motyli z Muzeum Zoologicznym UJ. W roku 1991 wydał podręcznik do etologii owadów, który jest do dzisiaj jedynym tak kompleksowym polskojęzycznym opra-

cowaniem w tym zakresie, szeroko wykorzystywanym przez studentów. Janusz Wojtusiak prowadził od kilku lat prace mające na celu uaktualnienie i ponowne wydanie podręcznika. Plany te pokrzyżowała jednak choroba...

Na przełomie lat 80. i 90. ponownie zbierał kilkakrotnie motyle w krajach tropikalnych, w Indiach i Tanzanii oraz w ramach programu naukowego Muzeum Zoologicznego na Wyspie Świętego Tomasza i Wyspie Książęcej. Owocem tych ostatnich wyjazdów było ponownie zgromadzenie niezwykle interesującego materiału naukowego, który posłużył do opublikowania prac dotyczących, między innymi, fauny, taksonomii, w tym nowych gatunków i różnych aspektów biologii i ekologii motyli tego obszaru.

W roku 1994 otrzymał z rąk prezydenta Lecha Wałęsy tytuł profesora. Od połowy lat 90. zainteresowania naukowe Janusza Wojtusiaka skierowały się ku obszarom górskim Ameryki Południowej, gdyż dostrzegł potencjał naukowy, jaki kryła w sobie niemal zupełnie wówczas nieznaną fauną wielu grup systematycznych motyli tego regionu świata. Od roku 1996 uczestniczył lub brał udział w organizacji kilkunastu wypraw naukowych w Andy, w tym w roku 1996 do Kordyliery Meridy w Wenezueli, w 1997 roku do zachodniej Kolumbii, w 1998 roku do północnego Peru, w 2000 roku i ponownie w 2008 roku do Boliwii, w roku 2002 do środkowego Peru, w latach 2002–2004 wielokrotnie do Ekwadoru w ramach projektu KBN oraz w 2007 roku ponownie do Wenezueli. W czasie tych wypraw naukowych zgromadzone zostały niezwykle cenne okazy z rzędu *Lepidoptera*, które posłużyły do publikacji ponad 100 prac naukowych i opisanie ponad 400 nowych gatunków

Prof. Janusz Wojtusiak (pierwszy z lewej); Wenezuela, 2010 r.

motyli i ciem, głównie z rodziny *Tortricidae*, we współautorstwie z prof. Józefem Razowskim. Wraz z nim opisał również nowy narząd zapachowy zlokalizowany na tułowiu u afrykańskich przedstawicieli rodziny *Adelidae*. Jednym z jego ciekawszych dokonań było odkrycie i opisanie pierwszego krótkoskrzydłego i nielotnego samca wśród ciem świata, z rodzaju *Xenomigia* (*Notodontiidae*).

Janusz Wojtusiak był inicjatorem podpisania umów o współpracy naukowo-dydaktycznej pomiędzy Uniwersytetem Jagiellońskim a kilkoma czołowymi placówkami naukowymi i uniwersytetami w Ameryce Południowej, w tym z Wenezuelskim Instytutem Badań Naukowych w Caracas i Uni-

wersytetem San Marcos w Limie. Umowy te w dużym stopniu umożliwiły prowadzenie działalności w niemal nieznanych obszarach lasów górskich przez pracowników, doktorantów i studentów UJ. Eksploracja Andów uplasowała Muzeum Zoologiczne w gronie najbardziej liczących się placówek muzealno-naukowych Europy w zakresie badań fauny motyli oraz bioróżnorodności świata.

Profesor Wojtusiak był cenionym i lubianym przez studentów dydaktykiem. Prowadził przez wiele lat zajęcia z etologii owadów, zoogeografii i technik entomologicznych. Od roku 2007 współorganizował i był jednym z prowadzących pierwszy w Polsce kurs ekologii tropikalnej, którego część terenowa odbywa się rokrocznie w Wenezueli. Przez

ostatnie kilka lat największą uwagę poświęcał swojemu hobby: filmowaniu przyrody. Nakręcił i zmontował wiele godzin filmów, które są wykorzystywane w działalności dydaktycznej i promocyjnej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wolne chwile wykorzystywał na wycieczki terenowe w Tatry, Alpy i Góry Skaliste, skąd zawsze przywoził ciekawe okazy owadów. Był gorącym orędownikiem budowy nowej siedziby Muzeum Zoologicznego UJ i utworzenia nowoczesnej wystawy dydaktycznej w ramach powstającego obecnie Centrum Edukacji Przyrodniczej, którego był seniorem budowy.

Tomasz W. Pyrcz

